

Nr 72.

Ankom till riksdagens kansli den 15 maj 1936 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående igångsättande av försöksanläggning i Norrland för tillverkning av barrträkölsbriketter.

(2:a avd.)

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 487, av herr *Nyblom* har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om igångsättandet av en försöksanläggning i Norrland för tillverkning av barrträkölsbriketter med anlitan det av de medel, som för dylikt ändamål finnas reserverade hos domänstyrelsen.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för denna framställning, hänvisas till motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning införskaffat yttranden över motionen från domänstyrelsen, ingenjörsvetenskapsakademien och centralrådet för skogsvårdsstyrelsernas förbund.

Hittills vidtagna åtgärder.

1933 års riksdag anvisade för anläggning av fabriker för brikettering av träkol ett reservationsanslag av 150,000 kronor (r. skr. nr 285), varav 50,000 kronor skulle ställas till domänstyrelsens förfogande för uppförande och drivande av en anläggning för tillverkning av träkölsbriketter i fabriksmässig drift samt återstående 100,000 kronor beräknades till understöd för anläggning genom enskild företagsamhet av fabriker för brikettering av träkol.

Med anledning härav har Kungl. Maj:t den 30 juni 1933 dels genom brev anbefallt domänstyrelsen att vidtaga åtgärder för ändamålet dels ock genom kungörelse (nr 456) meddelat bestämmelser angående understöd av statsmedel för anläggning av fabriker för brikettering av träkol.

Domänstyrelsen meddelade i skrivelse den 18 mars 1935 till Kungl. Maj:t i huvudsak följande beträffande av styrelsen vidtagna åtgärder.

Efter förberedande undersökningar angående lämplig plats för en anläggning för tillverkning av träkölsbriketter hade styrelsen funnit, att Grankullavikens sågverksområde å Böda kronopark i Ölands revir härtill kunde vara lämpligt, varför styrelsen den 18 november 1933 uppdragit åt jägmästaren i sagda revir M. Enander att med biträde av ingenjören E. Nordström i Stockholm vidtaga åtgärder för uppförande och drivande av en anläggning av

ifrågavarande slag. Styrelsen hade dessutom föranstaltat om konsultering med firmor och enskilda personer i fråga om konstruktion för en lämplig pressapparat för brikettering av träkol tillverkat av sågverksavfall, ävensom om sändning av träkol från Grankullaviken till en firma i Köln för anställande av försök med pressning av briketter av träkolen. Dessa åtgärder jämte vid sidan därav verkställda undersökningar av skilda slag hade synts styrelsen till sist giva vid handen, att ringa förutsättningar tills vidare funnes för uppförande och drift med ekonomiskt försvarbart resultat av en sådan anläggning, varför styrelsen den 28 juni 1934 förordnat, att det Enander meddelade uppdraget skulle upphöra. Kostnaderna för de arbeten, som varit förbundna med den projekterade anläggningen vid Grankullaviken, hade belöpt sig till 1,594 kronor 77 öre. Förutom dessa åtgärder hade styrelsen anlitat bergsingenjören H. A. Mueller i Djursholm för framställning, enligt en av honom uppfunnen metod, av träkolsbriketter utan tillsatt bindemedel. De av styrelsen utanordnade medlen för Muellers arbete hade belöpt sig till 7,000 kronor. Styrelsen ansåge skäl ej föreligga för vidtagande, tills vidare, från styrelsens sida av ytterligare åtgärder för anläggning av en träkolsbriketteringsfabrik, varjämte styrelsen ifrågasatte huruvida ej återstoden, 41,405 kronor 23 öre, av omförmälda belopp å 50,000 kronor fortfarande finge stå till styrelsens förfogande.

Kungl. Maj:t fann, i anledning av vad domänstyrelsen sålunda anfört, gott den 12 april 1935 förordna, att med vidtagande av ytterligare åtgärder från styrelsens sida för uppförande och drivande av en anläggning för tillverkning av träkolsbriketter i fabriksmässig drift skulle tillsvidare anstå.

Sedan domänstyrelsen den 9 maj 1935 till *Kungl. Maj:t* överlämnat vissa handlingar och prov berörande de av styrelsen vidtagna åtgärderna, föreskrev *Kungl. Maj:t* den 23 maj 1935, att dessa handlingar m. m. skulle överlämnas till ingenjörsvetenskapsakademien för den åtgärd, vartill akademien kunde finna dem föranleda.

Såsom *understöd enligt förutnämnda kungörelse* (nr 456/1933) beviljade *Kungl. Maj:t* den 24 november 1933 åt fabrikören Tor Brunberg lån till ett belopp av 48,666 kronor för anläggning av en fabrik av betong i Tving, Blekinge län, i och för tillverkning av träkolsbriketter. — Brunberg har meddelat, att brikettverket, vilket mötts av en del motigheter, beräknas vara färdigt att tagas i bruk under april eller maj 1936.

Yttranden över motionen.

Domänstyrelsen har i ärendet anfört bland annat följande.

»Vid det förhållande att spörsmål av skilda slag — bland annat de maskinella anordningarna vid en anläggning för tillverkning av barrträkolsbriketter — alltjämt ej torde vara lösta kan styrelsen ej finna lämpligt, att en sådan anläggning anordnas genom statligt organ.

Framhållas må att ingenjören Ernst Nordström, vilken i motionen angives såsom deltagande i uppfinningen av N. A-metoden, av styrelsen under längre tid — vid skilda tillfällen under inemot ett och ett halvt år — anlätades för den i utlåtandet den 18 mars 1935 omförmälda, projekterade anläggningen vid Grankullaviken å Öland utan att sådana resultat därvid kunde ernås, att

förutsättningar skapades för ekonomiskt försvarbart uppförande och drift av denna anläggning.

Huruvida N. A-metoden fyller sådana anspråk tilltror sig styrelsen ej att bedöma. Skulle metoden, såsom i motionen göres gällande, verkligen motsvara sådana anspråk, föreställer sig styrelsen, att enskilt kapital utan större svårighet skulle kunna uppbringas för dess exploatering.

Styrelsen, som anser att åtgärder ej böra underlåtas för bringande till möjligast goda lösning av spörsmålet angående tillverkning i Norrland av barrträkolbriketter, ifrågasätter, om ej detta lämpligen bör ske närmast på det sätt, att enskild företagare, som därom kan komma att göra ansökning, må — efter tillstyrkan av ingenjörsvetenskapsakademien eller på grund av andra skäl, som därför kunna tala — för ändamålet tilldelas anslag eller lån på fördelaktiga villkor. Styrelsen har ej något för sin del att erinra emot, att för sådant ändamål anlitas den ännu ej förbrukade delen av ovan nämnda anslag av 50,000 kronor.»

Ingenjörsvetenskapsakademien har avgivit följande yttrande.

»Träkolsbriketter skulle tänkas få användning dels såsom bränsle för uppvärmningsändamål i mindre hushållseldstäder såsom kaminer och kakelugnsinsatser, dels såsom bränsle i gasgeneratorer för drift av motordrivna fordon. I de nämnda hushållseldstäderna användes i främsta rummet antracit, men även koks. Rörande dessa bränslen sammanställas här nedan en del karakteristiska data.

	Antracit	Koks	Träkolsbriketter
Volymvikt kg pr hl	80	50	35
Värmevärde . . . kcal pr kg	7,800	6,300	7,600
» . . . Mcal pr hl	625	315	265

Det är ju tänkbart, att träkolsbriketter skulle kunna konkurrera med koks i fall då det gäller lokal förbrukning i den omedelbara närheten till produktionsorter i de inre delarna av landet, där koksen, men ej briketterna, belastas med fraktkostnader, men det saknas tillsvidare exakta siffror att bygga kalkylen på. För övrigt är att beakta att det icke endast är prisfrågan, som är avgörande för konsumenten utan även andra omständigheter. Sålunda finner man, att antraciten trots sitt högre pris ofta föredrages framför koksen av den anledningen, att koksen, såsom framgår av det ovan anförda värmeinnehållet pr hl., kräver tätare påfyllningar.

När riksdagen på sin tid beviljade medel till tre försöksfabriker, av vilka en skulle anläggas av Domänstyrelsen, så räknade man framförallt med en betydande avsättning för bildrift. Den då rådande entusiasmen för gasbilar gick emellertid hastigt över, sammanhängande med en del tekniska brister i systemet. Gasdriftens utveckling har sedan dess kommit in på sundare banor, men det synes likväl ganska osäkert, huruvida briketterna skola komma att spela någon mer betydande roll i sammanhanget, alldenstund kostnadsbesparingen med obriketterat träkol blir så mycket större, att den som vill övergå till gasbildrift säkerligen föredrager att taga steget fullt ut och köra direkt på kol. Någon anledning att forcera brikettförsöken finnes alltså ej ens på detta område, där avsättningsmöjligheterna eljest te sig relativt gynnammare än i fråga om användningen av briketter för uppvärmning.

Akademien har i olika sammanhang framhållit, att man bör avvakta resultatet från Tvingfabriken, innan ytterligare försöksverksamhet sättes i scen. Man kommer nämligen då att hava betydligt säkrare underlag för bedömandet av nya projekt, såväl ur teknisk som ur ekonomisk synpunkt.

En mycket viktig detalj i brikettillverkningen är torkningsproceduren. Om dennas lämpliga utformning vet man ännu ingenting bestämt. Det kan förtjäna nämnas, att i alla hittills framkomna förslag förutsatts en torkanläggning utförd av den firma, som nu håller på med att utarbeta torken i Tving. Det förefaller då olämpligt att upprepa samma experiment samtidigt på flera platser. Av meddelande från A.-B. Tvingbriketten framgår, att anläggningen därstädes, vilken mötts av en del motigheter, nu är i det närmaste färdig att tagas i bruk. Även om denna anläggning närmast är avsedd för framställning av briketter av bokved, torde det icke möta några svårigheter att därstädes utföra försök med barrträkolbrikettering.

Enligt akademiens mening torde det under förhandenvarande omständigheter vara klokt att avvakta erfarenheterna från den första brikettfabriken, innan vidare åtgärder vidtagas i saken.»

Centralrådet för skogsvårdsstyrelsernas förbund har bland annat anfört.

»Efter vad till centralrådet upplysts, är den nämnda anläggningen i Blekinge nu i det närmaste färdigställd och beräknas den bliva igångsatt under våren. Däremot synes, som i motionen framhållits, domänstyrelsen ännu icke ha gått i författning om någon brikettanläggnings uppförande.

Då företaget i Blekinge torde komma att inriktas på tillverkning av lövträkolbriketter med användning av ett speciellt, jämförelsevis dyrbart bindemedel, lärér ifrågavarande spörsmål icke bliva i sin helhet utrett enbart genom driften vid denna fabrik. För att en allsidig belysning av frågan må kunna erhållas torde därför vara erforderligt, att ytterligare försök med brikettillverkning i fabriksmässig skala komma till stånd.

Ehuru centralrådet för sin del hyser den uppfattningen, att under nuvarande förhållanden en brikettillverkning knappast kan bliva räntabel, kunna dock vissa skäl anses tala för, att undersökningen av frågan fullföljes.

Ur skogspolitisk synpunkt är nämligen ett understödande av de strävanden, som avse utfinnandet av nya användningsområden för det klenare och i kvalitativt hänseende mindervärdiga virket, starkt av behovet påkallat. Vad i dylikt syfte kan göras skapar arbetstillfällen och blir sålunda av särskild betydelse under tider med omfattande arbetslöshet. Vad speciellt angår träkolbrikettillverkningen torde denna visserligen aldrig kunna nå sådant omfång, att den i sagda avseende blir av mera väsentlig betydelse. Ett klarläggande av briketteringsfrågan kan emellertid även anses vara av visst värde ur försvarsberedskapssynpunkt. Vid uppkommande svårigheter för landets tillgodoseende med flytande och fasta kolbränslen kunna förefintliga möjligheter att uppta brikettillverkning bliva av vikt, då briketterna med stor fördel böra kunna användas som bränsle för motordrift eller som ersättning för koks, antracit o. dyl. Centralrådet vill erinra om att i vissa länder såsom Tyskland, Frankrike och Italien intresset för gasgeneratordrift av motorfordon för närvarande och väl närmast av försvarsberedskapsskäl är större än någonsin.

Då, som ovan framhållits, domänstyrelsen ännu icke lärér ha planerat uppförandet av någon briketteringsanläggning, synes lämpligt, att, innan så sker, resultaten av tillverkningen i Blekinge, vilka inom kort torde kunna föreligga, först avvaktas. Beroende på hur dessa utfalla och hur utvecklingen i övrigt gestaltar sig, synes det böra tillkomma domänstyrelsen att avgöra, när och på vilket sätt ytterligare försök böra verkställas.

Under åberopande av det anförda får centralrådet hemställa, att motionen ifråga icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Utskottet vill erinra om att 1933 års riksdag anvisat ett reservationsanslag av 150,000 kronor för anläggning av fabriker för brikettering av träkol. Av detta anslag hava 50,000 kronor ställts till domänstyrelsens förfogande för uppförande och drivande av en anläggning för tillverkning av träkolsbriketter i fabriksmässig drift. Återstoden har avsetts till understöd i form av lån och bidrag åt enskild företagsamhet för ändamålet, därom bestämmelser meddelats i kungörelsen den 30 juni 1933, nr 456.

Sedan domänstyrelsen för en planerad brikettanläggning vid Grankullaviken på Öland verkställt förberedande arbeten, vilka dragit en kostnad av 8,594 kronor 77 öre, har styrelsen funnit ekonomiskt försvarbara förutsättningar saknas för fullbordande av en sådan anläggning. På styrelsens hemställan har Kungl. Maj:t den 12 april 1935 förordnat, att med ytterligare åtgärder från styrelsens sida skall tillsvidare anstå.

Med stöd av lån till ett belopp av 48,666 kronor ur omförmälda anslag har vidare en enskild brikettfabrik anlagts i Tving, Blekinge. Denna fabrik beräknas på grund av inträffade motigheter vara färdig att tagas i bruk först under våren 1936.

De i ärendet hörda myndigheterna framhålla, att vissa betydelsefulla spörsmål av teknisk och ekonomisk art, förknippade med fabriksmässig briketttillverkning, ännu icke torde vara tillfredsställande lösta. Liksom dessa myndigheter finner utskottet det lämpligt att framgå med försiktighet i avvaktan på erfarenheterna från Tvingfabriken och utvecklingen i övrigt på förevarande område. Vid sagda fabrik kunna ju försök utföras med briketttillverkning icke blott av lövträ, som fabriken torde vara i första hand avsedd för, utan även av barrträ. Utfallet härav synes böra beaktas med avseende på igångsättandet av en försöksanläggning för barrträkolsbriketter i Norrland, såsom motionären föreslagit. Det torde sålunda icke vara tillrådligt, att riksdagen för närvarande tager närmare ställning till detta förslag.

Framhållas må i detta sammanhang, att återstående medel av omförmälda anslag torde jämlikt gällande bestämmelser angående äldre reservationsanslag (kungörelsen den 14 juni 1928 nr 209) vara disponibla även under nästkommande budgetår. Enskilda företagare kunna följaktligen hos Kungl. Maj:t söka understöd för ändamålet enligt förutnämnda kungörelse nr 456/1933. Kungl. Maj:t får därvid tillfälle att pröva frågan om stöd åt ytterligare försöksverksamhet på området.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att motionen II: 487 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 14 maj 1936.

På jordbruksutskottets vägnar:

C. J. JOHANSSON.